

PANININDEGAN SA KATUGANUL KANU NAMAKAMBAKWIT SA LUSUD U INGED

Muna a Katigan:

Sinalin nami sa basa Magindanawn i niya a dukumintu a “A Guiding Principles on Internal Displacement”, a kinilala den nu mga nagisa-isa a pangingedan sa dungya kanu lagun a 1998, sa niya na kapakayan a paninindegan kanu katuganul, endu kapedsabek kanu manga kawagib u namakambakwit a taw, siya kanu lusud u manga inged sa intilu dungya.

Niya mga kawagib a kapangingatan siya na mana su kapameges endu di mamagatag a kapambakwit, su katalima nilan sa bantang a tabang, su kapangungulam kanu nganin a makagkaid kanilan kanu timpu a lu silan sa bakwitan, taman den kanu kapaguli nilan kanu andang a mga dalepa nilan. Siya ba su mga tidtu-tidtu a kawagib u taw a dait gaid a kapagadatan, asal na makabpandala endu egkabagel su katuganul kanu manga kawagib u namakambakwit.

Siya sa Pilipinas na niya tatap a egkangula nu pamakambakwit, na egkandulug’ilan su magidsan pan su lasay, su kapegkatalasak kanu manga mapayag a kawagib ilan, magidsan pan siya kanu sibil, su politika, kabpaguyag-uyag, kamagingedi, endu adat betad. Sabap siya na dait gaid a maaden i insigida a tabang kanilan.

Su kinasilin sa niya Paninindegan na isa a sangkad a pidtabangayan nu ECDFC, UNIC, UNHCR, ka asal bun na masampay su langun nu manga taw siya sa Pilipinas, sa magidsan pan su egkatunayan nu kapegkaugal ataw ka dikena, (ya maytu na su ebpamegkamal, su mga pakikitab, mga lumpukan nu ebpamangatu, su ebpamangagaw sa lupa, endu su mga umpungan a liw sa kana gubilnu). Egkapangingarap i kakuayan tanu sa guna su nin a mga katigan.

Niya ba su sembag/sawal kanu kinasekat u UN Commission on Human Rights, a mapangaden i semugat a ukit a kapamakaid sa katuganul endu katabang kanu namakambakwit, su Representatives nu Secretary General on Internally Displaced Persons, na pinangaden nin su niya a mga paninindegan, sa namakadtabangay nin su mga batitikan a pakikitab sa dungya, namakadtabangay nin su mga ahensiya nu United Nation, endu ped pan a mga umpungan, magidsan pan I international, regional, siya kanu gubilnu nu dalepa, endu su dikena penggubilnu. Su niya a Paninindegan na initapenay nu diligadu nu Commission on Human Rights kanu ika lima pulungu pat a kinandidilimudan nilan.

(UN document E/CN. 4/1998/53/Add.2)

PANININDEGAN KANU KALUDSU TEMUGANUL KANU NAMAKAMBAKWIT KANU INGED

UNAYAN NU BITIALA: DAYAG ENDU TANGGA NIN:

1. Su niya a Tutuluan ataw Paninindegan na ipedtumbuk kanu mga tidtu-tidtu a nasisita nu namakambakwit sa lusud a dungya. Pembadengen nin su mga patut a kawagib endu pedtalangeden nin i di mapameges su mga taw sa iganat kanu timpu nu kapembakwit ‘ilan, su timpu a lu silan sa bakwitan, siya kanu kapamaguli nilan kanu mga dalepa nilan, taman den kanu kapamagawida nilan kanu ulian nu kapamaguli nilan.
2. Luyud kanu tangga nu niya a Paninindegan na su mga taw a namakambakwit kanu lusud u inged sa ya nin atag na nangapameges ataw ka nategel sa matagak ilan

kanu mga dalepa nilan , sa asal na di silan malalagit u nganin-nganin a ipiktu nu kapembunua, sa magidsan pan maukit sa kadupangan, ataw kapanalesak kanu mga kawagib 'ilan, ebpun sa manusia ataw kadenan a manggulula, a di silan makaliw kanu kinilala sa intelu dungya a dulunan nu mga nasyon.

3. Su niya a mga paninindegan pagalungan endu nakaayun kanu kitaban na intelu dungya pantag sa kawagib u manusia, endu kitaban na kamamanusiay. Pedtutulun nu niya su ;
 - a. Su Representatives nu Secretary-General a pedtuganul kanu mga bakwit siya kanu lusud u inged, sa ya nin maena na mausal ilan kanu kapanggulalan nilan kanumga tangga nilan.
 - b. Maytu bun sumga Nasyon nakabprublima sa kambabakkwit u mga taw nin siya bun ka'u lusud u inged antu.
 - c. Su Langun na egkangaunutan, mga lumpukan endu edsinakatawan aya nin mga galebekan na aden lakit lambay nin sa kapedtuganul sa namakambakwit a mga taw; endu
 - d. Su pamageletan nu penggubilnu endu su dikena penggubilnu a mga lumpukan siya kanu kapedsabet nilan kanu namakambakwit.
4. Su niya a Paninindegan na nasisita gaid i mausal endu makapayapat endu usalen sa endaw taman na mauma nin.

Section 1: Langkap a Paninindegan

Ika 1 a Paninindegan:

1. Su namakambakwit a mga taw na patut gaid a makananam sa mamagidsan endu pantal a kawagib, endu baya-baya, ebpun kanu kitaban sa dunya endu local a kitaban, sa mana bun su ped a mga taw sa inged. Di silan ilebu kanu kalabungan nu maginged kanu kainggay kanu mga kawagib ilan taman kanu mga baya-baya nilan, sa ya nin bu sabap na mga bakwit bun mambu.
2. Su niya a paninindegan na da nin isugut i kapapambida kanu mga taw sa ya nin sabap na embibida sa katupuan, embida sa nasyon, ataw sabap sa isa a dusa a nadsalat kuntela sa manusia, ataw dusa ebpun kanu kapembunua.

Ika 2 a Paninindegan:

1. Su niya a paninindegan na dait gaid a kapaginugutan nu langun na egkangaunutan, magidsan pan i siya sa gubilnu ataw umpungan nu mga taw, su edsinikatawan nu taw, sa apia ngin i gelal in. Niya maytu na ya kanggulalan sa niya na di simbulan sa kabensi. Ya maytu na di makagkaid kanu gelal u taw su kanggulalan nin kanu niya a paninindegan.
2. Su niya a paninindegan na di sabuten sa ipebpuntung, ataw ipedsalin, u di na papegkalubay kanu probisyon nu kitaban sa kawagib u manusia sa intilu dungya, ataw ped pan a pangitaban na kamamanusiay, isa na su mga kawagib a inenggay nu kitaban nu dalepa. Ya nin kapantekan na su niya a paninindegan na di makaungen sa kalumping nu isa a taw sa ped a inged.

Ika 3 a Paninindegan

1. Su awturidad nu nasyon na inibpaliugat kanilan taman sa nasanganan silan sa kaenggan nilan sa tabang su mga taw a namakambakwit kanu mga dapela a sakup u pegkamalan nilan.

2. Aden kawagib u mga taw a namakambakwit sa makapangeni silan sa tabang kanu mga awturidad, taman sa maaden i makadsabek kanilan. Ya maytu na di mabaluy a ipanaluba ataw isiksa kanilan su katutut ilan kanu niya a kawagib ilan.

Ika 4 a Paninidegan

1. Su kanggulalan kanu niya a paninidegan na di ilain su edsempadan nu maginged, mana su kambida sa katupuan, lanitan, babay ataw mama, basa, agama ataw paginugut, u di na siya kanu pulitika a bitiala atawa ped pan, embida sa nasyon, embida sa tribo, embidaya sa gelal, katuwa, kapia na lawas, kakawasan, ataw ped pan a surut a kamamanusiay.
2. Su kaped kanu namakambakwit na aden mga wata lun, labi den su mangaut pan gaid, endu su magingay, endu su mga ina watan sa mangadidu, mga balu ataw babay a ya ebpaguyag kanu pamilya nin, na dait gaid i kadtambangan silan sa tidtu-tidtu kanu maytu a egkambebetad 'ilan.

SECTION II: PANINIDEGAN PANTAG KANU KAABUNG SA KAMBAKWIT.

Ika 5 a Paninidegan:

Pagadatan nu Langun na awturidad endu endaw taman i penggalebek sa maya ba sa intiludungya su niya, sabap sa inibpaliugat sa kanilan nu kitaban na intiludungya, abped den nu Human Rights endu kitaban nu Manusia, sa apia ngin a timpu endu apia endaw a dalepa na pangangabungan su kaugal taman sa kambabakwit u mga taw.

Ika-6 a Paninidegan:

1. Aden kawagib u Langun na taw sa makadsabek silan kanu di pegpapatut a kaugal u mga inged ataw pendalepan nilan.
2. Niya su mga ipedsapal a kambakwit ataw kaugal 'u mga taw;
 - a. Amayka siya makadsabap kanu atulan a di papamagayunen su taw sabap sa kanu kambibidaya nilan, samagidsan pan i katupuan, (apartheid), kabpagawa kanu tribo, (ethnic cleansing) ataw siya kanu mga sangkad a makapangaden sa kasalin kanu adat-betad u mga tribu, magidsan pan siya kanu agama ataw kaadatan nu mga taw a egkasugat nin.
 - b. Siya kanu kambunua, niya tabia na matalanged i di maguligaw su mga sibilyan a egkatumpa nin, ataw nasisita den a benal nu militari i manggula nilan su entu.
 - c. Amayka makapantag kanu mangasela gaid a proyekto a papegkasela kanu dalepa, asal menem na matalanged su bantang a makagkapia nin kanu maginged u dalepa.
 - d. Amayka mga tiuba na, talangeden muna i aden kadtanan nu mga taw endu di silan, na entu pan a pambakwiten silan, endu
 - e. Amayka mausal sa makamana-mana katiksa kanu madakel a taw.
3. Atulen i su kinambakwit antu na di lemampas kanu kauget, sa munut bun egkambebetad u egkatamanan.

Ika -7 a Paninidegan:

1. Unan nu kandisyon sa makambakwit su taw na langun nu awturidad a nasugat na matalanged nilan i naiped su langun nu ukit sa di kambakwit. Upama menem

ka da den a benal matun a ukít, na pangilayn menem i dikena bun gaid makadakil i makambakwit, endu kakulangan su mga malat a manggula nu mga bakwit.

2. Talangeden nu mga awturidad a penggulalan kanu kapembakwit , i makatana i manggiginawa nilan, ya nin maena na di gaid silan kalabawan a kamalasaan, endu kadilikaduan, sa magidsan su siya kanu kapangankan nilan, kanggulawas, endu kalimpiyu, taman sa di mamakabpipitas su embalabatay.
3. Amayka su kapambakwit na ya nin nadsabapan na dikena su kapasang u kapedtimbaka , ya maitu na dikena pamun gaid patut a imbakwit, na enggulan nu gubilnu su endai taman a magaga nin kanu langun nu niya:
 - a. Pagitungen nu awturidad nu inged i kanggan sa bagel su kitaban a sumugu kanu maya ba a mga kitaban.
 - b. Nasasangan a mga sangkad i inggulalan sa asal na matalanged i katuntayan nu langun nu namakambakwit sa mga sabap endu mga ukít kanu kapembakwit ‘ilan, endu u masulut na aden mambalutu endu katumpán nilan.
 - c. Nasisita na makuwa muna su sabenal-benal a kaayun nu papembakwiten.
 - d. Apasen nu mga awturidad antu a nadumba nu problema na i makatalabuk endu mamakaamung su mga naapiktuan a mga taw, labi den su mga babay, siya kanu kapebplanu endu kanggulalan kanu kapatumpán sa kanilan.
 - e. Siya kanu kanggulalan kanu mga kitaban, na u masulut na ya bun makanggulan lun na su taw a magaga nin enggulan su kitaban, endu aden magaga nin siya kanu kitaban, endu

Su kawagib kanu isa a mabisa a katiulin nu egkambetad, abped den nu kadsima-sima kanu entu a pagitung nu isa a pakikitab na pagadatan.

Ika-8 a Paninindegan:

Su kapambakwit na di dait a enggulan amayka matalesak in su mga kawagib u uyag-uyag, malatabat , baya-baya endu su kalilintad u mga egkaapituan. Ikasiyaw a Paninindegan:

Ika-9 a Paninindegan:

Nasanganan sa maugat a galebekan su langun nu inged sa kapangabungan i kapembakwit u mga talainged, mga wata pan gaid, mga taliawid, ebpamagayam sa ayam, endu ped pan a umpungan a aden talanged a lakít lambay nin sa kapenggalebek sa lupa.

SECTION 3: MGA PANININDEGAN MAKAPANTAG SA KATUGANUL KANU TIMPU A KAPEMBAKWIT

Ika-10 a Paninindegan:

1. Uman i taw na aden natatalanged a kawagib in sa mauyag, a dait a pangangamalan nu kitaban. Dala isa bu a taw a lemu-lemun bu kagetas kanu ngiawa nin. Kagina ka maya na langun nu namakambakwit siya kanu pendalepan nilan na dait gaid a kapangingatan silan sa kanu mga niya;
 - a. Kaibped kanu katupuan nin
 - b. Kaimatay lun
 - c. Dala gaid sabap in a kaimatay

- d. Mga egkangategel a kapegkadedag, abpeg den na kapegkinap, ataw su di pakapagetaw a kabpagelen, kapembilanggu, labi den u malu mapapagigis su kapatay nin.

Su kapamagigis ataw kapanekat asal na manggula su apia endaw siya na inisapal .

2. Su kapamunu ataw nganin-nganin a ukit a kadalwakan kanu namakambakwit kanu mga dalepa nilan, asal menem na su niya a mga taw na dikena ebpagamung kanu kapembunua, na inisapal sa apia ngin endu apia endaw. Su mga taw a namakambakwit na patut a pangangabungan ebpun kanu,
 - a. Dilidsu ataw a da gugud'in a kapamunu ataw ped pan a ukit a kapangumis, abped'u kapangaden sa antangan a baluin su dalepa a maalus den i kabunu kanu mga sibilyan.
 - b. Su kapagutem a ukit sa kabunu kanilan
 - c. Baluin silan a sabapan a di kapamagayun nu duwa kambala.
 - d. Su katimbak kanu mga kampu atawa kanu pendalepan nilan.
 - e. Su kausal sa mina a bumba.

Ika 11 a Paninindegan:

1. Uman i sakataw a manusia na aden kawagib'in sa pidtalu a dignidad endu kalilintad u manggiginawa nilan.
2. Su namakambakwit a taw na endi ka pan ka pakapangungundaya silan, apia egkakumpen su mga baya-baya nilan na di egkawagib i manggula nilan i apia endaw sa niya;
 - a. Rayp, kapangunsami, kapakasakit, kapameges, taman sa apia ngin den a ukit a di pebpapatut a kapamakaid sa taw, abpeg den nu kapapambidaya sa babay endu mama, pegesen sa makadsundal, mga kamasiatan a galebek.
 - b. Kadtawlipen sa apia gagalu bu, mana su kategel lun mangaluma ataw mapagkaluma, su kagkudi kanilan, endu su kapanggalebek kanu mga wata sa mapasang, endu
 - c. Kapanginggilek kanu namakambakwit.

Su kapamagigis endu kapangales sa maya ba a mga ukit na inisapal.

Ika 12 a Paninindegan:

1. Langun na taw na aden kawagib'in sa kambaya-baya endu kalilintad a manggiginawa nin. Dala taw a egkapakay a sigkemen ataw bilanggun sa di mamagatag a sabap.
2. Asal kaadenan na bisa su niya a kawagib nu namakambakwit na di egkapakay sa kanilan I limuden ataw kumpenen silan sa isa bu a kampu. Upama nin menem ka niya bu ba i kapegkasulut nin na di egkapakay padsubelan i kauget 'in kanu endaw i nasasangan bu kanu timpu.
3. Di egkapakay a padsatimanen silan manigkem, sa ya nin atag na su kinambakwit'ilan.
4. Di egkapakay a umbalen a biag su mga taw a namakabakwit, sa apia ngin a timpu.

Ika 13 a Paninindegan:

1. Apia ngin a timpu, na di egkapakay a su mga wata a namakambakwit na paamungen, ataw enggaten sa kaamung ilan kanu kapembunua.
2. Pangabungan i su taw a namakambakwit na makapaamung edsundalu ataw egkuntela, sa sabap sa namakambakwit silan. Ya nin kapantekan na apia ngin a ipanggalebek kanilan a maukit sa kapameges, labi den su kasiksa kanu taw a di pakaayun kanu kapangenggat lun sa kaamung sa apia ngin a lumpukan na inisapal, sa apia ngin a timpu.

Ika-14 a Paninindogan:

1. Uman i isa kanu namakambakwit a taw na aden baya-baya nin sa kapamilya nin sa endaw sekanin egkaleben, ataw temumpa.
2. Ya nin kapantekan na aden baya-baya nu taw a nakambakwit sa kaliw lemudep in kanu kampu ataw dalepa.

Ika-15 a Paninindogan:

Su namakambakwit na aden;

- a. Kawagib'in sa kapangilay nilan sa da ugal nin a dalepa siya kanu inged,
- b. Kawagib ilan sa kaawa nilan kanu inged
- c. Kawagib ilan sa kalumping nilan sa kaped a inged, endu
- d. Kawagib ilan sa di silan mategel sa kambalingan nilan kanu mga dalepa nilan, amayka di matalanged su kalilintad, su katana nu manggiginawa nilan.

Ika-16 a Paninindogan:

1. Umani isa kanu namakambakwit na aden kawagib ilan sa kasabutan nilan i egkambebetad u nangadedad a pagali nilan.
2. Panamalan nu mga awturidad a natumpa nu kinambakwit i kasabutan nin su egkambebetad nu nangadedad a namakambakwit, endu edtabangay kanu mga kapapantagan a mga international a umpungan a penggalebek kanu niya a galebek. Pasabutan nilan su nganin-nganin a katigan pantag kanu nangadedag antu a namakambakwit kanu masupep a pagali nilan.
3. Panamalan nu awturidad i kakuwa endu kakilala kanu mga bangkay nu namamatay, abungan i mamakabpipitas ataw maledak, taman samapagayasan i kambalingan lun kanu mga pagali nin, ka asal na maatul lawa i kalebeng lun.
4. Mauli kanu kapasad lumebeng kanu namamatay kanilan na pagadatan su mga lebeng antu. Ya maitu na di iungen kanu mga pagali nu minatay i kakakap ilan kanu mga lebeng.

Ika 17 a Paninindogan:

1. Langun nu namakambakwit a taw na aden kawagib ilan sa pagadatan su kabpaguyag-uyag ilan.
2. Niya maytu na su mga pamilya a ya nilan kalilinian na maisa bu silan sa pendalepan na sugutan silan.
3. Su mga pamilya a namakabpipitas sabap kanu kinambabakwit na pamagayasan i kapadtitimua sa kanilan, langun na ukit a mapia inggulalan sa asal mangagan i kadtutunay nu pamilya, labi den u niya nakapitas na su mga wata. Su mga natumpung a awturidad na panamalan nin I kadtangay nilan kanu pamilya a nadedagan, ka asal makadtangay kanu mga internasyonal a umpungan a epanamal sa kadtutunay nu embalabatay.
4. Su namakambakwit a pamilya a egkakumpen su mga kawagib 'ilan ebpun kanu kinaligken kanilan sa isa bu a kampu na aden kawagib ilan sa di silan makabpipitas.

Ika-18 a Paninindogan:

1. Langun na namakambakwit na aden kawagib ilan sa nasasangan a kapaguyag-uyag.
2. Niya den manawt a kapamamakaid sa kanilan, sa apia ngin a timpu na kadtatalanganan nu mga awturidad su mga namakambakwit mga niya,
 - a. Nasisita a pegken endu mainem a ig
 - b. Natabu-tabuan a kagkaleben ataw walay
 - c. Kambalegkas nilan
 - d. Nasisita a gamut endu kalimpiyu

3. Panamalan bun i matalanged i kaamung nu mga babay kanu kabplanu taman kanu kapangenggay kanu mga patut a ibpangenggay.

Ika 19 a Paninindegan:

1. Su nangapalian endu pendadalu a namakambakwit, taman kanu mga sadil na kaenggan sa mangagan a benal a gamut a nasisita nin, dikena pamilian bu silan. U egkagaga bu na kaenggan bun su namakambakwit sa tabang sa kapatiulin endu kapatuganul kanu manggiginawa nilan, endu kapagawida nilan.
2. Patut a enggan sa sampulna a katuganul su mga babay, abped den su ebpamegkagingay kanilan, katuganul kanu sa kapia nu kanggugulawas ilan, endu mga tabang, enggu su mga naabusadu sa kinagkudi lun.
3. Ebpipinan bun su katuganul kanu mga taw a nakapetan na ebpangalat a sakit, mana su AIDS.

Ika 20 a Paninindegan:

1. Langun na taw na aden kawagib in sa kilalan sekanin sa apia endaw a kitaban.
2. Sabap sa niya na panamalan nu awtiridad i makaenggay nu awturidad su mga kalatas ataw documento a nasisita sa kapangungundaya nilan kanu mga kawagib 'ilan, magidsan pan su ID. Sulat sa kinambata endu kinakawing kanilan. Ya nin maena na panamalan nu awturidad i kamapagayasan nin semambi su nangadedag a papeles u namakambakwit, sa di silan pamantunan sa mapasang a mga pantun, mana su kapambalingan muna sa kanilan kanu dalepa nilan bagu nilan makuwa su entu a mga dukumintu, ataw ped a pantunan a kalatas.
3. Papamagidsanen i kainggay sa kawagib kanu babay ataw mama sa kakuwa nilan kanu niya a mga kalatas ataw mga dukumintu.

Ika-21 a Paninindegan:

1. Da taw a mapakay a elenen sa kanggumaked in sa apia ngin a kakawasan ataw tamuk a natalatantu sa lekanin.
2. Nasisita gaid a kapangungulaman su kakawasan nu namakambakwit sa apia ngin a timpu, labi den kanu mga maya ba ukit,
 - a. Kadsalimbut
 - b. Mapayag ataw da gaid sabap in a kapangatak, ataw ped pan a kadupangan a ukit.
 - c. Mausal a dalinding kanu mga kapagupirasyon endu ped a tangga nu mga militari.
 - d. Mausal a sulian nu kuntela, endu
 - e. Kandalatan ataw mambad-bad sa mabaluy a ganti kanu kasiksa kanu mga taw nu dalepa.
4. Su mga tamuk endu kakawasan nu namakambakwit na patut a kapangungulaman sa kagkalat'in endu da kawagib in endu sungkang sa kitaban a kapegkua endu kabpagusal lun.

Ika-22 a Paninindegan:

1. Di mapakay a ilebu su namakambakwit kanu ped a mga taw, sa magidsan pan i siya silan pegkaleben sa kampu ataw dikena, sa sabap kanu kinambakwit nilan na di nilan makuwa su niya a mga kawagib ilan;
 - a. Su kawagib ilan sa baya-baya a kapagitung, kapagagama endu paginugut, pamikilan endu kadtalu.
 - b. Kawagib sa kapangilay nilan sa galebek endu kaamung nilan sa kapamantiali.
 - c. Kawagib sa kalumbuk endu kapagigiamung 'ilan kanu galebekan nu maginged.
 - d. Kawagib sa kabutu endu kaamung kanu galebekan nu kanggubilnu endu maginged, abpeg siya su katuntut kanu ukit a katunay kanu mga kawagib nilan.
 - e. Kawagib sa kausal nilan kanu basa a kasabutan nilan.

Ika 23 a Paninindegan:

1. Langun na taw na aden kawagib in sa katuntut sa ilmu.
2. Asal kambagelan iniya kanu mga namakambakwit a mga taw na talangeden nu awturidad I su mga wata nu namakambakwit na makapangagi sa libli endu siya kanu kadsasalidan a kabpangagi sa primary a pangkat. Sa su kabpangagi aniya na pagadatan nin su adat-betad, su agama endu su basa nilan.
3. Su kabpangagi ba na talangeden nin I makaamung sa tidtu-tidtu su mga wata babay.
4. Kabpangagi endu kapedtraining na pagadilen kanu namakambakwit a mga taw, labi den kanu mangasela den endu su mga babay, sa magidsan pan I siya silan pegkaleben sa kampu ataw dikena.

SECTION IV: PANININDEGAN MAKAPANTAG KANU TABANG SA TAW

Ika 24 a Paninindegan:

1. Langun na kamamanusiay a tabang na inggulalan sa ukit a kamamanusiay, sa da pegkilidan nin ataw pembiwangen nin.
2. Su langun nu tabanga kamamanusiya lu kanu namakambakwit na di baluin a lu isangul sa kapamulitika ataw sa militari a tanggan.

Ika 25 a Paninindegan:

1. Su unayan nu galebekan nu pedtabang a kamamanusiay a ukit na lu pakaudsad kanu awtiridad nu paginged.
2. Su umpungan a international a pedtabang sa kamamanusiay na aden kawagib nilan sa makaamung silan menggay sa tabang kanu namakambakwit. Su niya a tabang na di itimbang sa ukit a di kasapakat, ataw kapangilusud sa kanu galebekan nu gubilnu inged. Su kapagetaw nilan na di iungen sa kanilan, labi den u di bun menem pakainggay nu awturiti a nasanganan kanu galebek.
3. Su langun nu nangasanganan a awturidad na apasen nilan imalemu I kalambas u ebpamedtabang , taman kanu katabang kanu kalangkas u kasampay nu entu mga tabang kanu namakambakwit.

Ika 26 a Paninindegan:

1. Su ebpamagedan nu mga taw a penggalebek sa kapedtabang na patut a pagadatan, endu pangungulaman. Di egkapakay a pedtimbaken ataw pamungkaidanan.

Ika 27 a Paninindegan:

1. Siya kanu kabpagenggay nu mga internasyonal a ebpamedtabang endu ped a mga lumpukan a ebpagenggay sa tabang na patut a pangangabungan nilan su kagkaid kanu namakambakwit a mga taw, taman sa enggalebekan nilan I endaw I taman na makadtabang nilan kanu maya a manggula. Sabap siya na su niya mga lumpukan na inggulalan nilan su mga adat taritib niya ba mga galebekan.
2. Su niya a mga katigan na dikena ibpagungen kanu mga internasyonal a ebpamedtabang, ka ya pan mula I mapakay a mapangeni nu Istadu su kanilan a mga tabang.

**SECTION V: PANININDEGAN MAKAPANTAG KANU
KAMBALINGAN, KAGKALEBEN ENDU
KATIULIN NU NAMA KAMBAKWIT.**

Ika 28 a Paninindegan:

1. Su Sampulna a awturidad na nasanganan sa galebek a makapangaden sa pantunan ataw ukit a makapaguli su namakambakwit, sa di silan kagkaidan, siya kanu mga dalepa nilan., u di na kaenggan silan sa gagalu a kambetadan nilan. Su niya a awturidad na pamikalan nin i makatiulin sa mapia su namakambakwit .
2. Panamalan bun i makua nilan su kawagib ilan sa makaamung silan kanu kapenggubilnu, taman sa makatalima silan sa mga tabang ebpun sa gubilnu.

Ika 29 a Paninindegan:

1. Su namakambakwit antu a mga taw a nakapaguli den kanu dalepa nilan, ataw makadtakena den silan kanu gagalu antu kambetadan nilan na di silan ilebu kanu madakel sa sabap bu sa namakambakwit silan. Aden sa kanilan i kawagib sa kapagigiamung nilan sa kanggubilnu endu katalima nilan sa tabang.
2. Su tidtu a awturidad na galebekan nin i katabangan nin su namaguli antu a mga taw sa makapuli, ebpun kanu nangaawa sa kanilan mga tamuk. U di magaga sa kapuli sa mangagan, na katabangan nu ebpamegkamal sa kadenggaw-denggawan su entu a kamutuan nilan.

Ika 30 a Paninindegan:

Langun nu nasanganan a mga awturidad na sugutan nilan endu edtabangan nilan su mga ped a ebpamedtabang a mga umpungan sa kanggulalan kanu niya a mga tangga, taman sa kanu kangagan nilan makasampay kanu namakambakwit sa makapaguli endu makalenek i manggiginawa taman den sa kadedsa nu kapag-uyag-uyag 'ilan.

- Napupus -

By: Prof. ALANO T. KADIL